

РОЗДІЛ 10 КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 343.156 (157)

РОЗВИТОК ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ІСТОТНІ ПОРУШЕННЯ ВИМОГ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНУ ЯК ПІДСТАВУ ДЛЯ СКАСУВАННЯ ЧИ ЗМІНИ СУДОВОГО РІШЕННЯ

DEVELOPMENT OF THE LEGISLATION ON ESSENTIAL VIOLATIONS OF REQUIREMENTS OF THE CRIMINAL PROCEDURAL LAW AS BASIS FOR CANCELLATION OR CHANGE OF THE JUDGMENT

Безпала В.В.,

*аспірант кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ*

Стаття присвячена дослідженню основних аспектів розвитку кримінального процесуального законодавства про істотні порушення вимог кримінального процесуального закону як підставу для скасування чи зміни судового рішення. Встановлено, що сучасне розуміння цього правового явища вдосконалене відображенням правових положень, які зародилися наприкінці XV ст. і виражали саму сутність перегляду судових рішень, що притаманна кримінальному процесу певного історичного періоду. Констатується необхідність нового наукового осмислення і дослідження чинних законодавчих положень з урахуванням розвитку процесуальної форми, зміни кримінального процесуального законодавства та забезпечення єдності практики його застосування.

Ключові слова: розвиток кримінального процесуального законодавства, істотні порушення вимог кримінального процесуального закону, скасування чи зміна судового рішення, підстави для скасування чи зміни судового рішення.

Статья посвящена исследованию основных аспектов развития уголовного процессуального законодательства о существенных нарушениях требований уголовного процессуального закона как основания для отмены или изменения судебного решения. Установлено, что современное понимание этого правового явления является усовершенствованным отображением правовых положений, зародившихся в конце XV в. и отображавших саму сущность пересмотра судебных решений, которая характеризовала уголовный процесс определенного исторического периода. Констатируется необходимость нового научного осмысления и исследования действующих законодательных положений с учетом развития процессуальной формы, изменений уголовного процессуального законодательства и обеспечения единства практики его применения.

Ключевые слова: развитие уголовного процессуального законодательства, существенные нарушения требований уголовного процессуального закона, отмена или изменение судебного решения, основания для отмены или изменения судебного решения.

The article is devoted to a research of the main aspects of development of the criminal procedural legislation on essential violations of requirements of the criminal procedural law as the basis for cancellation or change of the judgment. It is established that the modern understanding of this legal phenomenon is advanced display of legal statuses which arose at the end of the 15th century and displayed essence of revision of judgments which characterized criminal procedure of a certain historical period. Need of new scientific judgment and research of the existing legislative provisions taking into account development of a procedural form, changes of the criminal procedural legislation and ensuring unity of practice of its application is stated.

Key words: development of criminal procedural legislation, essential violations of requirements of criminal procedural law, cancellation or change of judgment, basis for cancellation or change of judgment.

Постановка проблеми. Сучасний період розвитку кримінального процесуального права України характеризується реформуванням усіх його інститутів. Реформування судів та органів кримінальної юрисдикції, нові підходи до системи завдань кримінального провадження, його загальних засад, надання учасникам кримінальних процесуальних відносин додаткових гарантій захисту прав і законних інтересів, що були закріплені в Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів (2006 р.) [1], Концепції реформування

кримінальної юстиції України (2008 р.) [2], Концепції розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні (2011 р.) [3], Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр. (2015 р.) [4], відображені в чинній редакції Конституції України, Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України.

Однак не всі законодавчі зміни сприймаються однозначно позитивно, є достатньо обгрунтованими. Це, зокрема, стосується й істотних порушень вимог кримінального процесуального закону як підстави для скасування або зміни судового

рішення. Фактично відтворивши у чинному КПК України за формою і за змістом відповідні правові положення Кримінального-процесуального кодексу України 1960 р. (ст. 370), законодавець знову недостатньо вдало сформулював поняття істотних порушень вимог кримінального процесуального закону (ч. 1 ст. 412 КПК України) та перелік безумовних істотних порушень вимог кримінального процесуального закону (ч. 2 ст. 412 КПК України).

Так, постають питання: чому істотними порушеннями вимог кримінального процесуального закону є порушення вимог лише КПК України, а не й тих законів, які, відповідно до ч. 2 ст. 1 КПК України, становлять кримінальне процесуальне законодавство України? Чому, незважаючи на те, що законодавчо визначеними вимогами до судового рішення є законність, обґрунтованість і вмотивованість (ст. 370 КПК України), а також справедливість, оскільки закон допускає скасування та зміну судового рішення у зв'язку з необхідністю застосування більш суворого покарання, більш суворого виду примусових заходів медичного чи виховного характеру (ст. 420 КПК України), критерієм істотності порушення є перешкода суду ухвалити лише законне й обґрунтоване судове рішення? В якому разі за наявності істотних порушень вимог кримінального процесуального закону застосовується конструкція «могли перешкодити суду ухвалити законне й обґрунтоване судове рішення»?

Саме тому у правозастосовній практиці процесуальні порушення як приводять, так і не приводять до ухвалення судового рішення, яке підлягає скасуванню або зміні, проте кожного разу наявна інтрига: як зреагує на такі порушення суд апеляційної чи касаційної інстанції?

Навіть більше, сучасній судовій практиці відомі випадки ухвалення протилежних за змістом судових рішень за умов встановлення навіть тих обставин, які, відповідно до ч. 2 ст. 412 КПК України, є безумовними істотними порушеннями вимог кримінального процесуального закону.

Так, відсутність технічного носія інформації, на якому було б зафіксоване судово провадження, і навіть журналу судового засідання, як і самого секретаря, не стали підставою для скасування ухваленого судового рішення в справі № 200/18239/16-к (ухвала Апеляційного суду Дніпропетровської області від 7 листопада 2016 р.) [5].

Натомість у справі № 688/4727/14-к суд апеляційної інстанції, встановивши фрагментарність застосування технічних засобів фіксування судових засідань, дійшов висновку про фактичну відсутність технічного носія інформації, на якому зафіксовано судово провадження в суді першої інстанції, а отже, вирок скасував із призначенням нового судового розгляду в суді першої інстанції (ухвала Апеляційного суду Хмельницької області від 16 березня 2015 р.) [6].

Вищезазначені законодавчі положення підлягають новому науковому осмисленню і дослідженню з урахуванням розвитку процесуальної форми, зміни кримінального процесуального законодавства та практики його застосування, формування нової судової доктрини, зокрема й через правові висновки Верховного Суду.

У зв'язку із цим теоретичне дослідження питань підстав для скасування або зміни судових рішень загалом та істотних порушень вимог кримінального процесуального закону зокрема має неабияку наукову цінність, а також практичне значення в контексті реалізації засади верховенства права в кримінальному провадженні та виконання одного з його основних завдань – охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження.

Стан опрацювання. Загалом проблематика перегляду судових рішень, встановлення їхньої відповідності вимогам кримінального процесуального закону у вітчизняній кримінальній процесуальній науці на різних етапах її розвитку була розроблена доволі широко. Водночас, незважаючи на наявність значної кількості робіт таких учених, як: С. Вікторський, І. Фойницький, М. Строгович, Ю. Грошевий, А. Дубинський, О. Капліна, О. Костюченко, І. Котубей, В. Маляренко, О. Михайленко, М. Михеєнко, В. Нор, В. Сліпченко, В. Попелюшко, Н. Бобечко, Н. Кіцен, О. Кашка, Ю. Мирошниченко й інших, присвячених дослідженню як процедури судового розгляду, ухвалення судового рішення, так і апеляційному та касаційному провадженням, що ґрунтуються на різних наукових концепціях, низка питань, пов'язаних із регламентацією та застосуванням системи підстав для скасування або зміни судового рішення апеляційним і касаційним порядками втратили свою актуальність, залишаються невирішеними, а окремі з них, з огляду на наведені вище обставини, потребують нового наукового аналізу.

Свого часу відомий англійський політик, державний діяч, вчений, філософ Ф. Бекон (1561–1626 рр.) зауважив, що у світі все повторюється, і те, що колись було корисним, може знову знадобитися і знову виявитися таким же корисним незалежно від того, чи будуть люди представляти це як власне досягнення свого сторіччя чи будуть спеціально підкреслювати його давнину [7, с. 3].

Отже, у дослідженні істотних порушень вимог кримінального процесуального закону як підстави для скасування чи зміни судового рішення цікавим з наукового погляду є з'ясування становлення та розвитку цього процесуального інституту, що дозволяє простежити еволюцію наукової думки, правових норм, суспільну та державну необхідність в їх існуванні, а також визначити напрями вдосконалення відповідного законодавства та практики його застосування, що і визначено **метою статті**.

Виклад основного матеріалу. Перші описи порушень форм кримінального провадження, зокрема й таких, які мали істотний характер, можна побачити в Судебниках 1497 та 1550 рр.

Судебник 1497 р. був першим загальним кодексом, джерелами якого були «Руська правда», Псковська судна грамота, поточне законодавство московських князів, звичаєве право. До Судебника 1550 р. увійшли норми Судебника 1497 р., а також нові норми адміністративного, цивільного, кримінального та судового права, ухвалені наступними роками. Судебники 1497 і 1550 рр. діяли в Черні-

гово-Сіверській землі, яка в 16 ст. входила до складу Московської держави.

Так, Судебник 1497 р. фактично розпочинався з категоричної заборони суддям брати хабарі, а в Судебнику 1550 р. на тлі конкретизації порядку здійснення правосуддя встановлювалася відповідальність суддів за ухвалення неправосудного рішення [8, с. 68]. Тобто йшлося про порушення, що мали ознаки істотних.

Водночас варто зауважити, що ще в «Руській правді» (збірці стародавнього руського права, складеній у Київській державі в XI – XII ст. на основі звичаєвого права, що містила норми кримінального, спадкового, торговельного і процесуального законодавства) зазначалося перевищення службових повноважень обшчинним судом перед судом князівським, а також незаконне обвинувачення у вчиненні злочину внаслідок будь-яких, зокрема і неумисних, дій обвинувача, які формально не вважалися порушенням процедури, однак за своїм змістом і сутністю були істотними для процесу [9, с. 48, 62].

Поняття й характеристика порушень форм і обрядів судочинства як приводів до касаційного перегляду судових рішень, з'явилися в тексті Статуту кримінального судочинства, що входив до групи законів, підписаних Олександром II 20 листопада 1864 р., у межах судової реформи, проведеної в 60–70 рр. XIX ст. у Російській імперії (далі – Статут).

У Статуті запроваджувалися поняття порушень істотних форм і обрядів кримінального судочинства, повернення справи на дорозслідування в разі встановлення таких порушень, допущених під час слідства, визначалися касаційні підстави для скасування судових рішень.

Як вказується в літературі, укладачі проекту Статуту намагалися перелічити всі істотні порушення форм і обрядів кримінального судочинства, за наявності яких рішення мало б переглядатися касаційним порядком, як це відбувалося на той час у Франції. М. Буцковський (голова відділення кримінального судочинства в складі комісії, створеної імператором Олександром II для складання проектів судових статутів), будучи прибічником касації як дієвої гарантії уникнення судових помилок, писав, що коли форми судочинства порушені, то по суті не існує і самого судового рішення, і касаційний суд не може визнати дійсним такий неправильний судовий акт; якщо ж, навпаки, усі встановлені форми дотримані, то остаточно судові рішення має вважатися непорушною істиною [7, с. 518–519].

Водночас через відсутність судової практики, або, як писав І. Фойницький «через відсутність судового досвіду» [10, с. 555], ті істотні порушення, які були запропоновані як безумовні підстави для скасування судових рішень касаційним порядком (приблизно 40), не були включені до тексту Статуту. Натомість у Статуті були сформульовані в загальному вигляді касаційні підстави для оскарження та скасування судових рішень: 1) явне порушення прямого змісту закону і неправильне його тлумачення під час визначення злочинного діяння та виду покарання;

2) порушення обрядів і форм судочинства настільки істотних, що внаслідок їх недотримання неможливо визнати вирок як судові рішення; 3) порушення меж відомства або влади, що законом надані мировому судді або мировому з'їзду, судовому розсуду (ст. ст. 174, 912).

Судові рішення переглядалися касаційним порядком сенатом, який і визначав істотність допущених порушень за доволі різноманітними критеріями.

Істотними порушеннями вважалися лише ті порушення обрядів і форм кримінального судочинства, які могли вплинути чи вплинули найбільшою мірою на рішення присяжних засідателів або вирок суду.

Водночас помилка в посиланні на закон під час визначення злочину чи проступку та призначення покарання не визнавалася підставою для скасування вироку, якщо покарання було призначене згідно із законом, хоча й не тим, на який зроблене посилання (ст. 913 Статуту).

Так само не визнавалося підставою для скасування вироку за сукупності злочинів і проступків неправильне застосування закону до злочинного діяння менш тяжкого, коли ця обставина не могла вплинути на призначення покарання за злочин більш тяжкий (ст. 914 Статуту).

Зважаючи на те, що рішення сенату друкувалися для формування єдиної практики розуміння та застосування законів, стало можливим формулювання окремих переліків порушень обрядів і форм кримінального судочинства, що визнавалися істотними [11, с. 40–50].

Істотність порушень загалом визначалася сутністю самої касації, за якої докази не перевірялися, а тому скасування вироку відбувалося за формальними підставами, що зазначалися в самій касаційній скарзі чи протесті.

Зазвичай не визнавалися істотними порушення, допущені під час слідства (за винятком випадків проведення слідства неуповноваженою особою або з порушенням правил збирання доказів), а також ті, проти яких не заперечували сторони процесу й усунення яких було можливим.

Судоустрій і судочинство, запроваджені 1864 р., в основному зберігалися на територіях тогочасної Російської імперії аж до встановлення радянської влади.

Після революційних подій 1917 р. у декретах про суд № № 1, 2, 3 (у нормативних актах органів радянської влади, ухвалених 1917–1918 рр., які регламентували діяльність судових органів у перші роки після Жовтневої революції) була закладена зміна системи оскарження судових рішень. Апеляційний порядок розгляду справ скасовувався. Допускалася можливість касаційного оскарження рішень і вироків в обласних народних судах. Вони були уповноважені скасовувати судові рішення як за формальними ознаками, так і в разі їхньої несправедливості, а також пом'якшувати покарання та помилувати.

Так, Декрет № 2 допускав застосування судами дореволюційних законів, однак лише настільки, наскільки вони не були скасовані декретами Центрального виконавчого комітету (далі – ЦВК) та Радою народних комісарів (далі – РНК) і не суперечили соціалістичній правосвідомості.

У ст. 8 Декрету прямо зазначалося, що в судочинстві суди керуються Судовими статутами 1864 р., оскільки вони не скасовані декретами і не суперечать правосвідомості трудящих класів [12].

На практиці ж місцеві суди дореволюційні закони застосовували рідко, здебільшого керувалися «революційною правосвідомістю», окружні ж суди, укомплектовані здебільшого «старими кадрами», застосовували дореволюційні закони значно частіше [13].

У ст. 5 Декрету № 2 зазначалося, що в разі оскарження порядком касації суд вправі скасувати ухвалене рішення як за формальними, так і іншими порушеннями, що визнані ним самим істотними, а також коли оскаржуване рішення є несправедливим.

На тлі того, що декретами про суд формальні обмеження щодо належності та допустимості доказів скасовувалися, а питання про прийняття того чи іншого доказу вирішувалося судом, з огляду на «революційну правосвідомість» (як певну «правову ідею», що формувалася під впливом соціально-психологічних чинників), а також того, що Декрет № 2 не розкривав ні поняття істотних порушень, ні критеріїв визнання порушень істотними, істотність допущених порушень встановлювалася судами фактично на їхній розсуд з урахуванням їх впливу на ухвалені судом рішення (наприклад, невідповідності вироку всім складом суду, невручення повістки обвинуваченому тощо [14, с. 70–72]).

Надалі, незважаючи на все більше розширення радянського законодавства, у праві ще залишалися прогалини, які, як і раніше, доводилося заповнювати використанням революційної правосвідомості як безпосереднього джерела права. Відповідно до Тимчасового положення про народні суди і революційні трибунали Української Соціалістичної Радянської Республіки (далі – УСРР) 1919 р., суди повинні були керуватися насамперед інтересами соціалістичної революції, а потім соціалістичною правосвідомістю.

Проте в циркулярі Касаційного відділу Всесоюзного центрального виконавчого комітету (далі – ВЦВК) від 6 жовтня 1918 р. сформульований перелік порушень, які визнавалися безумовними касаційними підставами для скасування вироку. Ними були: неправильний склад суду, неповідомлення обвинуваченого про віддання до суду, відсутність протоколу судового засідання [15, с. 71].

Очевидно, саме ці положення надалі стали основою для сучасного інституту безумовних підстав для скасування або зміни судового рішення.

Велике значення для розвитку інституту істотних порушень вимог процесуального закону мав наказ Пленуму Верховного Трибуналу ВЦВК Касаційним колегіям від 10 жовтня 1921 р., в якому перелічувалися істотні порушення процесуальної форми, які визнавалися обов'язковими підставами для скасування вироку тоді, коли вони могли суттєво вплинути на його зміст.

Подальший розвиток законодавства в галузі кримінального припадає на 1921 р., коли була запроваджена нова економічна політика (далі – НЕП). Перехід УСРР до НЕПу зумовив необхідність змін і нових

підходів до правового регулювання суспільних відносин у країні. Одним із засобів узгодження республіканського законодавства з вимогами часу стала кодифікація права, зокрема і кримінально-процесуального права, яка була здійснена в УСРР у 1922–1924 рр. Перший Кримінально-процесуальний кодекс затверджений Всеукраїнським ЦВК 13 вересня 1922 р. [16, с. 187–188].

Відповідно до ст. 359 КПК УСРР 1922 р., підставами для скасування вироку касаційним порядком були: 1) недостатність і неправильність проведеного слідства; 2) істотне порушення форм судочинства; 3) порушення або неправильне застосування закону; 4) явна несправедливість вироку [17, с. 164].

Ст. 361 КПК УСРР 1922 р. встановлювалося, що істотними порушеннями форм судочинства визнаються порушення статей цього Кодексу, які через позбавлення або обмеження гарантованих законом прав сторін під час розгляду справи чи в інший спосіб завадили суду всебічно розглянути справу і вплинули чи могли вплинути на ухвалення правильного вироку.

Вирок завжди підлягав скасуванню: 1) у разі неправильного складу суду; 2) у разі незакриття справи судом за наявності умов, що обов'язково спричиняють закриття; 3) у разі розгляду справи за відсутності підсудного, коли такий розгляд, згідно із законом, не допускається; 4) у разі розгляду без участі захисника справи, в якій така участь обов'язкова.

Однак на ухвалений 1922 р. КПК УСРР впливали істотні чинники. Так, 30 грудня 1922 р. утворено Союз Радянських Соціалістичних Республік (далі – Союз РСР), до складу якого увійшла й УСРР. Союзні органи ухвалили 1924 р. «Основи кримінального судочинства Союзу РСР і союзних республік». Тому з'явилася потреба узгодити законодавство УСРР про кримінальне судочинство із загальносоюзними законами, що й було зроблено. Так, у жовтні 1925 р. затверджене нове «Положення про судоустрій УСРР». Ухвалення цього Положення, а також «Основ кримінального судочинства Союзу РСР і союзних республік» 1924 р., внесення змін до КПК УСРР 1922 р. потребували ухвалення нового кримінально-процесуального закону, що і відбулося 20 липня 1927 р. Чинності він набрав 15 жовтня 1927 р. [16, с. 187–188]. Надалі до нього вносилися зміни та доповнення.

Норми про повноваження суду касаційної інстанції, а також підстави для скасування судового рішення назвали трансформації.

Так, відповідно до ст. 346 КПК Української Радянської Соціалістичної Республіки (далі – УРСР) 1927 р., суд другої інстанції за касаційним протестом і касаційною скаргою міг, серед іншого, скасувати чи змінити вирок або без скасування надіслати вирок до суду першої інстанції для виправлення, або незалежно від скасування, зміни чи залишення чинним вироку включити до своєї ухвали вказівку про порушення суду.

Ст. 348 КПК УРСР 1927 р. зобов'язувала суд скасувати або змінити вирок у низці випадків, наприклад, якщо під час розгляду справи припустилися помилки або неправильно застосували закон,

зокрема правила судочинства, які суттєво впливали на вирок. У зазначених випадках вирок треба було скасовувати тільки тоді, коли суд другої інстанції не може його виправити на підставі даних, що є в справі (ст. 349). Будь-яких переліків істотних порушень вимог процесуального закону як підстав для скасування вироку цей кодекс не містив.

1958 р. ухвалено нові Основи кримінального судочинства Союзу РСР і союзних республік, а 1960 р. – новий КПК УРСР (набрав чинності 1961 р.), в якому інститут істотних порушень вимог процесуального закону набув подальшого розвитку.

У ст. 370 КПК УРСР 1960 р. істотні порушення вимог кримінально-процесуального закону були визначені як такі порушення вимог цього Кодексу, які перешкодили чи могли перешкодити суду повно та всебічно розглянути справу і постановити законний, обґрунтований і справедливий вирок чи постанову (ч. 1). Порівняно із КПК УРСР 1922 р. перелік безумовних істотних порушень вимог кримінально-процесуального закону був збільшений фактично в чотири рази (ч. 2). До нього були додані не тільки порушення, допущені під час судового розгляду, ухвалення й підписання судового рішення, а й істотні порушення, допущені під час попереднього розслідування (розслідування справи провадила особа, яка підлягала відводу; порушено вимоги статей цього Кодексу про обов'язковість пред'явлення обвинувачення і матеріалів розслідування для ознайомлення та ін.).

Незважаючи на численні зміни та доповнення, що були внесені до КПК УРСР 1960 р. протягом наступних п'ятдесяти років, норми про істотні пору-

шення вимог кримінально-процесуального закону як підстави для скасування або зміни вироку чи постанови в незмінному виді проіснували до ухвалення та набрання чинності КПК України 2012 р.

Чинний КПК України визнає істотне порушення вимог кримінального процесуального закону однією з підстав для скасування або зміни судового рішення судом апеляційної та касаційної інстанцій (п. 3 ч. 1 ст. 409, п. 1 ч. 1 ст. 438), у ст. 412 фактично відтворив за формою і змістом відповідні правові положення КПК України 1960 р. (що вже зазначалось на початку статті і на що звертають увагу й інші дослідники [18, с. 108–109]), водночас визначив безумовно істотними лише порушення, допущені під час судового розгляду, та скорегував їх відповідно до встановлених загальних засад і положень.

Висновки. Ретроспективний огляд вітчизняного законодавства щодо істотних порушень вимог кримінального процесуального закону як підстави для скасування чи зміни судового рішення засвідчив, що сучасне розуміння цього правового явища – вдосконалене відображення правових положень, які зародилися наприкінці XV ст. Протягом усього періоду свого розвитку відповідні правові положення є відображенням самої сутності перегляду судових рішень, що притаманна кримінальному процесу певного історичного періоду. Водночас чинні законодавчі положення про істотні порушення вимог кримінального процесуального закону як підстави для скасування чи зміни судового рішення підлягають новому науковому осмисленню і дослідженню з урахуванням розвитку процесуальної форми, зміни кримінального процесуального законодавства та практики його застосування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Концепція вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів: схвалена Указом Президента України від 10 травня 2006 р. № 361/2006. Офіційний вісник України. 2006. № 19. С. 23.
2. Концепція реформування кримінальної юстиції України: затв. Указом Президента України від 8 квітня 2008 р. № 311/2008. Офіційний вісник України. 2008. № 12. С. 79.
3. Концепція розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні: схвалена Указом Президента України від 24 травня 2011 р. № 597/2011. Офіційний вісник України. 2011. № 41. С. 9.
4. Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр.: схвалена Указом Президента України від 20 травня 2015 р. № 276/2015. Офіційний вісник України. 2015. № 13. С. 33.
5. Ухвала Апеляційного суду Дніпропетровської області від 7 листопада 2016 р. у справі № 200/18239/16-к // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/62558543>.
6. Ухвала Апеляційного суду Хмельницької області від 16 березня 2015 р. у справі № 688/4727/14-к // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/43109925>.
7. Смолькова И. Великие и выдающиеся, знаменитые и известные личности об уголовном производстве: хрестоматия. М.: Юрлитинформ, 2012. 688 с.
8. Российское законодательство X – XX вв.: в 9-ти т. Т. 2: Законодательство периода образования и укрепления Русского централизованного государства / отв. ред. Б. Виленский, общ. ред. О. Чистякова. М.: Юрид. лит., 1991. 496 с.
9. Российское законодательство X – XX вв.: в 9-ти т. Т. 1: Законодательство Древней Руси / отв. ред. В. Янин, общ. ред. О. Чистякова. М.: Юрид. лит., 1984. 432 с.
10. Фойницкий И. Курс уголовного судопроизводства: в 2-х т. Т. 1. СПб: Тип. т-ва «Обществ. польза», 1912. 579 с.
11. Буцковский Н. Очерки судебных порядков по уставам 20 ноября 1864 г. СПб.: Тип. Скарятина, 1874. 632 с.
12. Декрет о суде № 2. Декреты Советской власти. Т. 1. М.: Госполитиздат, 1957. С. 466–474.
13. Новицкая Т. Использование дооктябрьских норм права в первый год Советской власти. Правоведение. 1983. № 3. С. 48–54.
14. Ривлин А. Пересмотр приговоров в СССР. М.: Госюриздат, 1958. 312 с.
15. История законодательства СССР и РСФСР по уголовному процессу и организации суда и прокуратуры 1917–1954 гг.: сб. док. / сост. Л. Гусев; ред. С. Голунский. М.: Госюриздат, 1955. 625 с.
16. Маляренко В. Перебудова кримінального процесу України в контексті європейських стандартів: теорія, історія і практика: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2005. 449 с.
17. Стецюк Б. Завершальні стадії кримінального процесу за КПК УСРР 1922 і 1927 рр. Вісник ХНУВС. 2012. № 4. Ч. 1. С. 163–170.
18. Бобченко Н. Істотне порушення кримінального процесуального закону як підстава для перевірки судових рішень в апеляційному та касаційному порядку. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2015. Вип. 32. Т. 3. С. 108–114.